

JAK PRACOVAT S DĚTSKÝMI SEŠITY PŘI ZJIŠŤOVÁNÍ NÁZORU DÍTĚTE NA NÁHRADNÍ RODINNOU PÉČI

Jak pracovat s dětskými sešity při zjišťování názoru dítěte na náhradní rodinnou péči

Mgr. et Mgr. Bohuslava Janků, Mgr. Johana Mertová

© Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2019

ISBN 978-80-7421-173-7

Tento materiál vznikl v rámci projektu Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí Ministerstva práce a sociálních věcí. Najdete ho na www.pravonadetstvi.cz.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

PRÁVO NA DĚTSTVÍ

Obsah

ÚVODNÍ SLOVO	4
VYSVĚTLENÍ POJMŮ	5
1. CO JSOU DĚTSKÉ SEŠITY?	6
1.1 K jakému účelu sešity slouží?	6
1.2 Jaké cílové skupině dětí jsou sešity určeny?	6
1.3 Co dětským a dospělým čtenářům sešity nabízejí?	6
2. KDO MŮŽE S DĚTSKÝMI SEŠITÝMI PRACOVAT?	8
3. JAKÁ JSOU DOPORUČENÍ PRO PRŮVODCE DÍTĚTE PŘI PRÁCI S DĚTSKÝMI SEŠITÝMI?	8
3.1 Doporučení aneb jak na to?	9
4. NĚKOLIK PRAKTICKÝCH RAD PRO PRACOVNÍKA SPOD PŘI ZJIŠTĚNÍ VYJÁDRĚNÍ DÍTĚTE K NRP	10
4.1 Tipy – na co nezapomenout při práci se sešity	10
5. INSPIRACE PRO PRÁCI S JEDNOTLIVÝMI DĚTSKÝMI SEŠITÝMI	11
5.1 Osvojené dítě: Pepík má oslavu	11
5.2 Dítě v pěstounské péči: Maruška se chystá na cestu	12
5.3 Dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu: Pavlíkova dobrodružná plavba	12
5.4 Důvody, proč děti nežijí se svými rodiči: Jak si kukačka Jitka přála být dobrou maminkou	13
5.5 Cesta k náhradnímu rodičovství: Strnadovi si jedou pro Marušku	13
5.6 Komiks o pěstounské péči: DVA v PP	14
ZÁVĚREM	15
SEZNAM ZKRATEK	16
POUŽITÉ ZDROJE	16
JAK VYPADAJÍ DĚTSKÉ SEŠITY A KOMIKS?	17
POZNÁMKY	18

Úvodní slovo

Vážené kolegyně, kolegové, náhradní rodiče,

v rukou držíte materiál, který je **průvodcem pro práci s tzv. dětskými sešity**. Jedná se o sérii sešitů, které se věnují tématu náhradní rodinné péče:

- ▶ **Osvojené dítě: Pepík má oslavu**
- ▶ **Dítě v pěstounské péči: Maruška se chystá na cestu**
- ▶ **Dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu: Pavlíkova dobrodružná plavba**
- ▶ **Důvody, pro děti nežijí se svými rodiči: Jak si kukačka Jitka přála být dobrou maminkou**
- ▶ **Cesta k náhradnímu rodičovství: Strnadovi si jedou pro Marušku**
- ▶ **Komiks o pěstounské péči: DVA v PP**

Primárním cílem dětských sešitů je nabídnout nástroj, jehož prostřednictvím lze **hravou formou hovořit** s dětmi v systému sociálně-právní ochrany dětí **o náhradní rodinné péči**, a zajistit tak vyjádření dítěte pro účely zprostředkování náhradní rodinné péče.

V pozadí vzniku uvedeného materiálu, pomineme-li samotnou důležitost hovořit s dítětem o jeho životní historii a současně mu pomoci jí porozumět a přijmout ji, je snaha dostat naplňování práv dítěte, a sice práva znalosti svého původu a práv participačních.

Participační práva dítěte, obsažená v hmotněprávních i procesních předpisech ČR, vycházející z Úmluvy o právech dítěte, zajišťují dítěti schopnému formulovat své vlastní názory právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.¹ Dětské sešity a předkládaného průvodce tak lze využít jako pomocné nástroje sloužící pracovníkům v systému sociálně-právní ochrany dětí při jejich úkolu vysvětlit dítěti vše potřebné k tomu, aby bylo schopno si utvořit vlastní názor a ten poté sdělit.

Bez ohledu na to, zda dětské sešity využijete za výše uvedeným účelem či jako vodítko k rozhovoru s dítětem o jeho vlastní životní situaci v kontextu náhradní rodinné péče, případně pro rozšíření povědomí o náhradní rodinné péči mezi běžnou dětskou populací, doufáme, že naplní vaše očekávání a současně námi zamýšlený účel.

Mgr. Jana Hanzlíková
náměstkyně pro řízení sekce sociální politiky
Ministerstvo práce a sociálních věcí

¹ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte. In: Sbírka zákonů. 8. 4. 1991, částka 22.

Vysvětlení pojmů

Doprovázející organizace

subjekt, se kterým je ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. možné uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče, tzn. obecní úřad obce s rozšířenou působností, krajský úřad nebo pověřená osoba, tj. subjekt mající pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí

Evidence dětí

evidence dětí vedená krajským úřadem pro účely zprostředkování náhradní rodinné péče

Evidence žadatelů

evidence žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče vedená krajským úřadem

Náhradní rodinná péče (NRP)

péče o dítě vykonávaná jinou osobou, nežli je biologický rodič dítěte, poskytovaná v rodinném prostředí osoby, která o dítě pečuje, a to na základě rozhodnutí soudu

Pěstoun na přechodnou dobu

osoba zařazená do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu, vedené krajským úřadem

Plán přechodu

plán konkrétních opatření při přechodu dítěte do nového prostředí mající za cíl, aby se dítě s ohledem na jeho potřeby mohlo co nejlépe adaptovat v novém prostředí

Zájemce o NRP, zájemce

zájemce o zprostředkování NRP, který je zařazen příslušným krajským úřadem do evidence žadatelů

1. Co jsou dětské sešity?

Dětské sešity jsou **krátké ilustrované publikace určené dětskému čtenáři, které popisují životní situace dítěte v souvislosti s NRP.**

1.1 K jakému účelu sešity slouží?

Účelem dětských sešitů je:

- ▶ **informovat dítě v systému sociálně-právní ochrany dětí** o NRP a souvisejících tématech;
- ▶ být **pomocným nástrojem pro pracovníka OSPOD ke zjištění vyjádření dítěte k NRP**, které je součástí spisové dokumentace dítěte v evidenci dětí vedené příslušným krajským úřadem pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče;
- ▶ být **pomocným nástrojem při přípravě dítěte na přechod do nového výchovného prostředí** (například z pobytového zařízení do pěstounské péče, z pěstounské péče na přechodnou dobu do jiné formy NRP a podobně);
- ▶ být **pomocným nástrojem při práci s dítětem vyrůstajícím v NRP** coby přemostění k vyprávění o životní situaci konkrétního dítěte;
- ▶ **seznámit širokou dětskou populaci s tématem NRP.**

1.2 Jaké cílové skupině dětí jsou sešity určeny?

Dětské sešity jsou primárně určeny dětem a dospívajícím nacházejícím se v systému sociálně-právní ochrany dětí. Jsou rozděleny podle cílové skupiny dětských čtenářů do dvou věkových kategorií.

Dětské sešity pro děti od 5 do 11 let

Tyto dětské sešity jsou určeny pro práci s **dítětem ve věkové kategorii od 5 do 11 let**, případně s dítětem starším, a sice dle rozumové vyspělosti dítěte. Jsou rozděleny do 5 samostatných publikací, z nichž každý jednotlivý sešit zpracovává jiné téma z oblasti NRP většinou prostřednictvím příběhu konkrétního dítěte či náhradní rodiny:

- Osvojené dítě: Pepík má oslavu
- Dítě v pěstounské péči: Maruška se chystá na cestu
- Dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu: Pavlíkova dobrodružná plavba
- Důvody, proč děti nežijí se svými rodiči: Jak si kukačka Jitka přála být dobrou maminkou
- Cesta k náhradnímu rodičovství: Strnadovi si jedou pro Marušku

Komiks o pěstounské péči: DVA v PP

Dětem **staršího věku** (případně dětem mladším 12 let, a sice dle rozumové vyspělosti dítěte) vyrůstajícím v pobytovém zařízení je určena publikace, která prostřednictvím vzpomínek a postřehů dvou teenagerů seznamuje dospívající s tím, co obnáší život v pěstounské rodině.

1.3 Co dětským a dospělým čtenářům sešity nabízejí?

Způsob zpracování dětských sešitů umožňuje **zprostředkovat dítěti/dospívajícímu informace takovou formou, která podpoří vzájemnou interakci s dítětem/dospívajícím a současně poskytne potřebný prostor pro zjištění vyjádření dítěte/dospívajícího k danému tématu.**

Dětské sešity pro věkovou kategorii 5–11 let

Přináší možnost **s dítětem pracovat hravou formou, za povzbuzení jeho vlastní aktivity** prostřednictvím plnění jednoduchých úkolů. Smyslem úkolů je upoutání pozornosti dítěte a „odlehčení“ probíraného tématu.

K navození bezpečné a pro děti přívětivé atmosféry publikací také napomáhá jejich ptačí průvodce – mlsný a zvědavý vrabec, který pokládá všetečné otázky. **Vrabčákovy dotazy jsou formulovány způsobem blízkým smýšlení dítěte a koncipovány tak, aby přinášely odpovědi, které zpravidla hledají právě děti ocitající se v systému SPOD.** Předkládané příběhy tak umožňují těmto dětem lépe porozumět životní situaci, v níž se nacházejí, a to skrze příběh imaginárního dítěte,

se kterým se pro podobnost vlastní životní situace mohou snadno ztotožnit.

K zachycení emocí dítěte v průběhu práce s dětskými sešity pro věkovou kategorii 5–11 let pak slouží vložené **emotikony**, které jsou včleněny do těch textových pasáží, u nichž lze předpokládat potřebu jejich reflexe.

V pěti jednotlivých sešitech jsou **také otevírána související témata, která nabízejí příležitost na ně navázat a dále s nimi spolu s dítětem pracovat** (např. téma životní historie dítěte, budování identity dítěte, zpracování ztrát z důvodu přechodu do jiného výchovného prostředí apod.). Přehled dílčích témat objevujících se v jednotlivých sešitech je uveden v kapitole 5 Inspirace pro práci s dětskými sešity.

Jednotlivé sešity obsahují i **doporučení pro dospělého čtenáře**, a to s ohledem na jejich širší využití mimo systém SPOD a situace, kdy dospělý čtenář nemusí být obeznámen s existencí této publikace.

Text dětských sešitů je uzpůsoben věku cílové skupiny 5–11 let.

S ohledem na široké věkové rozpětí cílové skupiny mohou sešity obsahovat text, kterému zvláště menší děti nemusejí rozumět. Záměrem u dětí nižšího věku není, aby všemu porozuměly, ale aby si vytvořily alespoň základní představu o tématu. S porozuměním textu má pak dítěti pomoci dospělá osoba, která jej bude čtením sešitu provázet (viz kapitola 2 Kdo může s dětskými sešity pracovat?).

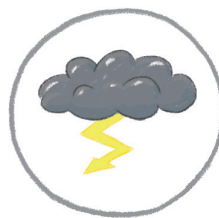
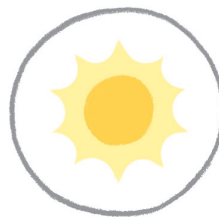
Rozdělením tématu NRP do 5 samostatných sešitů byl sledován záměr neodradit dítě daného věku množstvím textu v podobě jedné publikace. Současně bylo snahou přinést i praktický nástroj, kdy je možné pracovat se sešity jednotlivě, případně naráz, a to s ohledem na cíl, který je jejich čtením sledován.

Komiks o pěstounské péči: DVA v PP

Je jak svým obsahovým, tak i obrazovým zpracováním uzpůsoben dětem **starším 12 let**. Forma publikace byla zvolena s ohledem na cílovou skupinu a předpoklad její nižší ochoty číst dlouhé texty. Obsahuje **odpovědi na dětmi často kladené otázky týkající se pěstounské péče**.

Publikace je rozčleněna do 15 samostatných kapitol přinášejících pohled dvou teenagerů, 16leté Terezy a 18letého Martina, kteří přecházeli ve věku 12 a 13 let z dětského domova do pěstounské péče. Text publikace používá hovorový jazyk, který je bližší dospívajícím čtenářům a dodává sdělení hlavních hrdinů větší autentičnost. Psaný text je zároveň doplněn o komiksově ztvárnění určité situace popisované dětmi.

Snahou komiksu je jednak přiblížit dospívajícím pěstounskou péči v jejích reálných obrysech, jednak se dotknout i těžkostí, které s sebou životní změna při přechodu dítěte z pobytového zařízení do náhradní rodiny přináší.

2. Kdo může s dětskými sešity pracovat?

Dětské sešity pro věkovou kategorii 5–11 let jsou primárně určeny osobám, které pracují s dětmi ocitajícími se v systému SPOD. Mohou je tedy používat jak pracovníci orgánů SPOD, doprovázejících organizací a pracovníci pobytových zařízení, tak také samotní náhradní rodiče: osvojitelé, pěstouni či pěstouni na přechodnou dobu.

Uvedeným pracovníkům, a stejně tak náhradním rodičům, mohou dětské sešity sloužit jako **opora při zpracování životního příběhu dítěte a rozhovoru o tématech**, která s danou životní situací dítěte bezprostředně souvisejí.

Sešit „Důvody, proč děti nežijí se svými rodiči: Jak si kukačka Jitka přála být dobrou maminkou“ je možné využít i pracovníky, kteří pomáhají dětem

a rodinám v systému SPOD při posílení jejich kompetencí a rodičovských dovedností, a to z důvodu, aby dítě mohlo zůstat v péči svých rodičů.

Sešit „Cesta k náhradnímu rodičovství: Strnadovi si jedou pro Marušku“ je rovněž vhodné využít **lektory příprav** při přípravě dětí žijících v rodině zájemců o NRP na příchod nového člena rodiny, zejména k vysvětlení procesu zprostředkování NRP.

Dětské sešity také mohou najít uplatnění mezi učiteli při seznamování běžné dětské populace s tématem NRP a u dalších osob pracujících s dětmi.

3. Jaká jsou doporučení pro průvodce dítěte při práci s dětskými sešity?

Práce s DĚTSKÝMI SEŠITY pro věkovou kategorii 5–11 let vyžaduje **přítomnost dospělé, optimálně jedné stálé osoby**, která bude dítěti při čtení sešitu průvodcem. Úkolem této osoby je **zajistit, aby dítě textu adekvátně jeho věku a rozumovým schopnostem porozumělo, dát dítěti v případě jeho potřeby další informace a současně mu poskytnout nezbytnou podporu.**

Oproti tomu Komiks o pěstounské péči: DVA v PP stálou **přítomnost dospělého nevyžaduje**. I dospívající, který komiks obdrží, by však spolu s ním měl dostat **informaci, na koho se v případě dotazů může obrátit**. Pokud to situace dítěte vyžaduje, je samozřejmě možné, aby i starší dítě svého průvodce při čtení mělo.

V případě pobytu dítěte v pěstounské péči na přechodnou dobu či v jiné náhradní rodině je vhodné, aby sešit četl s dítětem jeden náhradní rodič, tzn. aby se ve čtení s dítětem nestrídali další rodinní příslušníci, např. druhý pěstoun, dítě pěstounů, pracovník doprovázející organizace apod.

Při samotné práci s dítětem je třeba myslet na to, že i na první pohled klidné reakce dítěte mohou být doprovázeny jeho intenzivní vnitřní nepohodou a nejistotou. **S dítětem je proto nezbytné jednat citlivě, s přihlédnutím k aktuálním okolnostem, věku dítěte a jeho rozumové vyspělosti.**

3.1 Doporučení aneb jak na to?

NEŽLI S DÍTĚTEM OTOČÍTE PRVNÍ STRÁNKU DĚTSKÉHO SEŠITU, ujistěte se, že je možné dostat níže uvedeným doporučením:

ATMOSFÉRA DŮVĚRY

Pro zajištění komfortu a pocitu bezpečí dítěte je nezbytné s dítětem navázat vztah a vytvořit důvěrnou atmosféru. Je-li to možné, volíme jako průvodce dítěti při čtení dětského sešitu osobu, která je dítěti známá a u níž je předpoklad, že k ní má dítě důvěru. Nezapomeňte, že daný moment je klíčový také pro to, aby se dítě nebálo **otevřeně říct svůj názor a zeptat se na to, co mu nebude jasné**. Nechcete-li ztratit důvěru dítěte, **neňte ho k vyjádření**, není-li vám je toho času schopno poskytnout. **Dítě za jeho sdělení nekritizujte a sdělení samotná nezlehčujte!**

SOUKROMÍ

S předchozím bodem neodmyslitelně souvisí také zajištění soukromí. Zvolte pro pročitání dětského sešitu vhodný **prostor, v němž se dítě cítí komfortně a bezpečně, a ujistěte se, že nebudete ničím a nikým rušeni**. Jako méně vhodná se jeví místnost, která slouží dítěti jako ložnice.

AKTUÁLNÍ EMOČNÍ NALADĚNÍ

Respektujte aktuální emoční rozpoložení dítěte (prožívaná ztráta, např. rozchod s dívkou či chlapcem u větších dětí, stav po záchvatu vzteku apod.) a naplnění jeho potřeb (únava, hlad apod.). Toto je možné zjistit předem na základě informací od jeho současného pečovatele (např. vychovatel pobytového zařízení, pěstoun na přechodnou dobu). K reflexi rozpoložení dítěte také slouží emotikony v dětských sešitech pro věkovou kategorii 5–11 let.

KOMUNIKACE

Komunikujte s dítětem adekvátně jeho věku a rozumové vyspělosti. Snažte se svou řeč přiblížit jazyku dítěte, věty formulujte jednoduše a **průběžně se ujišťujte, že dítě vašim sdělením rozumí**. Nezapomeňte, že i neverbální složka komunikace je důležitá, proto komunikaci s dítětem také přizpůsobte svou nonverbalitu a bedlivě sledujte i neverbální projevy dítěte.

ROZLOŽENÍ V ČASE

Dítěti dopřejte čas, který bude při pročitání sešitu potřebovat: přizpůsobte se tempu dítěte, nespěchejte, čtení rozložte v čase dle potřeb dítěte. Bude-li si dítě přát práci ukončit, jeho rozhodnutí respektujte! Vy sami pak mějte **vyhrazené dostatečné množství času**, ať předejdete nutnosti práci s dítětem v nevhodnou dobu, či dokonce proti jeho vůli přerušit. V případě potřeby (zejména u menších dětí) je možné rozložit práci se sešitem do určitého časového rámce, ideálně jednoho týdne na 1 sešit. Při delším časovém úseku hrozí, že si dítě již nebude téma pamatovat. Zároveň je možné se k textům opakovaně vracet dle chuti a potřeb dítěte.

INDIVIDUALIZACE

Učiňte příběh osobním a nabídněte dítěti paralelu k jeho vlastnímu životnímu příběhu: **příběh dítěte v dětském sešitu upravujte a doplňujte dle životní situace konkrétního dítěte**. Dětský sešit je pomůckou, jak s dítětem nenásilně otevírat témata, která jsou pro ně v dané životní fázi klíčová, a zpracování dětských sešitů k tomu přímo vybízí!

INFORMOVANOST A PRINCIP PRAVDY

Dítě vám pravděpodobně bude pokládat řadu otázek, na které bude chtít znát odpovědi. Ujistěte se, že máte o dítěti a jeho životě dostatek dostupných informací. Když se vás dítě na něco zeptá, odpovědi se nevyhýbejte. Odpovídejte vždy pravdivě! Pokud odpověď na otázku dítěte neznáte, nebojte se přiznat, že jeho dotaz nedokážete zodpovědět.

Při dodržování výše uvedených doporučení je nutné sledovat cíl práce dítěte s dětským sešitem. Popsané principy se zejména vztahují na děti v systému SPOD. V případě využití sešitů pro seznámení široké dětské veřejnosti s NRP platí doporučení přiměřeně.

4. Několik praktických rad pro pracovníka SPOD při zjištění vyjádření dítěte k NRP

Při využití dětských sešitů jako nástroje pro zjištění vyjádření dítěte k NRP, a sice v souladu s právem dítěte vyjadřovat své názory při projednávání všech záležitostí, které se jej týkají, berte na zřetel:²

- ▶ Vyjádřením dítěte není myšleno zjištění odpovědi dítěte ve smyslu souhlasu či nesouhlasu, ale sleduje se schopnost dítěte se k dané věci vyjádřit. O dítěti starším 12 let se má obecně za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a ten sdělit. Je však nutné toto posuzovat velmi individuálně. Pokud dítě s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost není schopno vyjádření poskytnout, pracuje se s informacemi získanými od třetích osob a na základě vlastní práce s dítětem. Dítěti je však vždy nezbytné poskytnout relevantní informace.
- ▶ Jestliže se dítě k NRP a priori vyjadřuje odmítavě (často se to stává u dětí staršího věku), je žádoucí jeho postoj respektovat, současně jej však nebrat jako dogma. Je třeba zjistit bližší důvody, pro které dítě NRP odmítá. Postoj dítěte je poté nutné s časovým odstupem znovu ověřit.
- ▶ Je třeba přihlížet k vyjádření dítěte po celou dobu procesu zprostředkování NRP, tedy i v době seznamování dítěte se zájemcem a po jeho svěření do rodiny.

4.1 Tipy – na co nezapomenout při práci se sešity

NEŽLI DÍTĚTI PŘEDÁTE DĚTSKÝ SEŠIT, ujistěte se, že jste neopomněli níže uvedené body:

a) Kdo by mohl být dítěti při čtení průvodcem?

Pokud vyhodnotíte, že nemůžete z časových důvodů v rámci návštěvy dítěte v PPPD či v pobytovém zařízení nebo vzhledem k rozumovým schopnostem dítěte, případně z jiných důvodů být dítěti vhodným průvodcem, je třeba zajistit dítěti stálého dospělého čtenáře. To v praxi znamená, abyste dítěti sešit předali se slovy: „Něco jsem ti přinesl a sešit

s tebou bude číst pan či paní XY. Já se ho/jí pak při své příští návštěvě zeptám, jak se ti sešitek líbil.“ Je třeba se předem domluvit s konkrétním vychovatelem pobytového zařízení či pěstounem na přechodnou dobu, zdali bude ochoten stát se dítěti průvodcem.

b) Jak budete postupovat u dětí starších 12 let?

V případě dětí starší 12 let je třeba, abyste se s dítětem domluvili na termínu, ve kterém je dítě ochotné sešit přečíst, případně naplánovat další návštěvu s maximálně měsíčním odstupem. S větším odstupem hrozí, že nebude možné navázat na obsah komiksu, protože si jej dítě již nebude dostatečně pamatovat. Zároveň je žádoucí sdělit aktuálnímu pečovateli o dítě, že byl dítěti předán komiks. Je třeba, abyste na další návštěvě dítěte v pobytovém zařízení sami dítě aktivně vyzvali, zda přečtenému rozumělo, jestli se nepotřebuje na něco zeptat apod. Zároveň je vhodné ověřit u vychovatele, zda dítě mělo nějaké dotazy či reakce.

c) Máte dostatek sešitů?

Dětský sešit by měl být ideálně dítěti předán s tím, že zůstane jeho vlastnictvím, ať už s ním naloží dále dle své úvahy.

d) Víte, jakou věkovou kategorii sešitu pro dítě zvolit?

Rozdělení dětských sešitů do dvou věkových kategorií není nutné brát dogmaticky, je třeba vždy vycházet z rozumových předpokladů daného dítěte.

e) Je možné předat výtisk barevně?

Dětské sešity pro věkovou kategorii 5–11 let jsou doplněné barevnými ilustracemi, jejichž smyslem je upoutání pozornosti dětského čtenáře a současně odlehčení tématu. Z tohoto důvodu byl kladen záměrně důraz na použití zářivých odstínů barev. Při dotisku dětských sešitů proto doporučujeme barevný tisk.

² § 8 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

5. Inspirace pro práci s jednotlivými dětskými sešity

V jednotlivých dětských sešitech se v souladu s jejich zaměřením objevují **témata, která nabízejí prostor pro další práci s dítětem**. Umožňují tak nenásilnou formou zapřít s dítětem hovor například o jeho původu a životní historii, kontaktu s biologickou rodinou a dalších tématech, která se při práci s životním příběhem dítěte vynořují.

Jednotlivé sešity pro věkovou kategorii 5–11 let mají **samostatnou příběhovou linku. Zároveň na sebe vzájemně odkazují**.

Např. sešit „Cesta k náhradnímu rodičovství: Strnadovi si jedou pro Marušku“ sleduje cestu k dítěti očima zájemců o NRP, kteří přijmou dítě, jehož příběh je zpracován v sešitě nazvaném „Dítě v pěstounské péči: Maruška se chystá na cestu“. Zároveň se v tomto sešitu při popisu kurzu přípravy pro zájemce o NRP setkají Strnadovi coby pěstouni ze sešitu „Dítě v pěstounské péči: Maruška se chystá na cestu“ s osvojiteli Macháčkovými ze sešitu „Osvojené dítě: Pepík má oslavu“ a s manželi Rybářovými ze sešitu „Dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu: Pavlíkova dobrodružná plavba“.

Jako důležité se jeví pomoci dětem v systému SPOD **porozumět tomu, z jakého důvodu se ocitají mimo péči svých rodičů a co je třeba, aby se mohly do jejich péče vrátit**. Proto byl zpracován sešit „Důvody, proč děti nežijí se svými rodiči: Jak si kukačka Jitka přála být dobrou maminkou“, na který je možné při četbě předchozích sešitů rozdělených dle forem NRP navázat.

5.1 Osvojené dítě: Pepík má oslavu

Dětský sešit je možné využít za účelem:

- ▶ informování dítěte umístěného mimo jeho rodinu obecně o institutu osvojení;
- ▶ zjištění vyjádření dítěte k plánu osvojení;
- ▶ přípravy dítěte na přechod do konkrétní osvojitelké rodiny.

V sešitu se nabízejí příležitosti hovořit s dítětem o tématech:

- ▶ co osvojení konkrétně znamená a jak vypadá život v osvojitelké rodině (s. 6–8);
- ▶ možnosti kontaktu s biologickou rodinou / práva biologických rodičů (s. 10–11, 12–13);
- ▶ důvod umístění dítěte do náhradní péče (s. 10, 12).

Sešitem se pak prolíná téma **zpracování životní historie** dítěte, a nabízí tak možnost s dítětem přirozeně navazovat na jeho vlastní životní příběh. Dětský sešit je možné využít jako odrazovou platformu pro další práci s dítětem v kontextu zpracování jeho životního příběhu a využít jej například jako přemostění pro tvorbu knihy života³ coby cenného nástroje při podpoře budování identity dítěte.

³ Popis uvedené metody naleznete například v Amalthea, 2013. Cesta k dítěti. Dostupné na: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/01/cesta-k-diteti.pdf>.

5.2 Dítě v pěstounské péči: Maruška se chystá na cestu

Dětský sešit je možné využít za účelem:

- ▶ informování dítěte umístěného mimo jeho rodinu obecně o institutu pěstounské péče;
- ▶ zjištění vyjádření dítěte k plánu pěstounské péče;
- ▶ přípravy dítěte na přechod do konkrétní pěstounské rodiny (jak z pobytového zařízení, tak z PPPD).

V sešitu se nabízejí příležitosti hovořit s dítětem o tématech:

- ▶ změny a ztráty, včetně odloučení od dítěti blízkých osob, a přirozených reakcí na ně (s. 5–6, 8);
- ▶ přechod⁴ do pěstounské rodiny; byla-li dítěti rodina již vytipována, lze obrázek zaměnit za reálné foto pěstounů (s. 6–7, 21–22);
- ▶ podoby pěstounské péče: příbuzenská, cizích osob; poskytovaná jednotlivci, bezdětnými páry, rodinami s dětmi atd. (s. 10, 11);
- ▶ co pěstounská péče konkrétně znamená a jak se promítá do práv biologických rodičů a možností kontaktu s nimi (s. 13–16; 18–19);
- ▶ příprava dítěte na přechod do pěstounské rodiny (s. 20).

Zvláště tématům **kontaktu s biologickou rodinou** / práv rodičů (s. 16) a **vize setrvání dítěte v náhradní rodině** (s. 18) je žádoucí věnovat další pozornost a dítě s nimi vhodně seznámit.

5.3 Dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu: Pavlíkova dobrodružná plavba

Dětský sešit je možné využít za účelem:

- ▶ informování dítěte umístěného mimo jeho rodinu obecně o institutu PPPD;
- ▶ informování dítěte, které bylo umístěno do PPPD, o důvodech jeho umístění a smyslu tohoto institutu;
- ▶ přípravy dítěte na přechod z PPPD do jiného náhradního prostředí.

V sešitu se nabízejí příležitosti hovořit s dítětem o tématech:

- ▶ jak se dítě ocitá v systému SPOD a co tomu předchází (s. 7–12);
- ▶ varianty dalšího umístění po skončení PPPD (s. 13–17):
dle toho, jaká je aktuální situace dítěte, lze navázat práci s dalšími dětskými sešity „Osvojené dítě: Pepík má oslavu“, „Dítě v pěstounské péči: Maruška se chystá na cestu“, nedaří-li se pro dítě nalézt náhradní rodinu, je možné zde dítěti vysvětlit náročnost procesu vyhledání náhradních rodičů (s. 15);
- ▶ představy a přání dítěte do budoucnosti (s. 17, 22);
- ▶ jak může vypadat život v PPPD a jak se rozhoduje o dalším osudu dítěte (s. 12, 18–20);
- ▶ příprava dítěte na přechod do PPPD (s. 19);
- ▶ ukončení PPPD (s. 21–22).

Pro reflexi rozpoložení dítěte je možné využít emotikonů na s. 6 a 12. Pokud není na další práci s dítětem vhodná doba, je třeba tuto skutečnost respektovat a dítě k činnosti nenutit.

U dítěte v PPPD je klíčovým tématem otázka jeho další budoucnosti a **přechodu do nového prostředí**. Pro seznámení dítěte s jinými formami NRP lze využít předchozí dětské sešity, pro plánování samotného přechodu je možné se inspirovat např. publikací ŠAFRÁNU dětem či publikací LUMOSU (viz Použité zdroje).

⁴ Téma přechodu do jiné formy péče je velmi přehledně a podrobně zpracováno v publikaci ŠAFRÁN dětem, 2016. Transzitní péče o dítě. Dostupné na: <http://www.safrandedem.cz/wp-content/uploads/metodika-tranzitni-pece-o-dite.pdf>. Případně také viz publikace LUMOS, 2014. Stěhuji se. Dostupné na: https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/DI_Book_1_CZECH_FINAL_Lowres_for_web_vKxUf5J.pdf?

5.4 Důvody, proč děti nežijí se svými rodiči: Jak si kukačka Jitka přála být dobrou maminkou

Dětský sešit je možné využít za účelem:

- ▶ informování dítěte umístěného mimo jeho rodinu o důvodech tohoto umístění a plánu dalšího řešení jeho situace;
- ▶ rozhovoru s dítětem na téma rodičovských dovedností;
- ▶ seznámení dítěte, jehož rodina je v systému SPOD, s možnými variantami řešení jejich situace.

V sešitu se nabízejí příležitosti hovořit s dítětem o tématech:

- ▶ identita dítěte (s. 7–8);
- ▶ důvody, proč se rodiče nemohou starat o své děti (s. 10–16).

V dětském sešitu jsou vyjmenované možné důvody, aby mezi nimi dítě dokázalo objevit také okolnost, která se vztahuje k jeho vlastnímu životnímu příběhu. Pozor však na mylné interpretace a vyvozování chybných příčinných souvislostí (např. ztráta zaměstnání → selhání péče)!

- ▶ jaký význam má práce s rodinou / individuální plán ochrany dítěte (s. 16–17, 20);
- ▶ varianty umístění dítěte, selhává-li péče biologických rodičů (s. 22);
- ▶ rodičovské dovednosti (s. 18–19).

Nežřídka se lze setkat s tím, že si dítě na vzniku dané situace připisuje určitý podíl a trápí se **pocitem viny** (s. 16). Zaznamenali jste i vy tuto skutečnost? Neponechávejte dítě v tomto domnění a citlivě s ním promluvte, případně se s dítětem obraťte na dalšího odborníka.

5.5 Cesta k náhradnímu rodičovství: Strnadovi si jedou pro Marušku

Dětský sešit je možné využít za účelem:

- ▶ seznámení dítěte umístěného mimo jeho rodinu se způsobem, jak se dětem, které to potřebují, hledají náhradní rodiče;
- ▶ informování dítěte o tom, co vše čeká náhradní rodiče na cestě k náhradnímu rodičovství;
- ▶ informování dětí v rodině zájemců o NRP, jaká bude cesta jejich rodičů za dítětem.

V sešitu se nabízejí příležitosti hovořit s dítětem o tématech:

- ▶ rozpaky a nervozita dospělých před prvním shledáním s dítětem (s. 5–6, 19);
- ▶ proces, kterým dospělí procházejí, chtějí-li se stát náhradními rodiči (s. 7–17);
- ▶ povinnost dospělých a jejich dětí absolvovat kurz přípravy pro budoucí náhradní rodiče (s. 12–13);
- ▶ proces zprostředkování NRP, tzn. seznámení dospělých s dítětem (s. 17–18);
- ▶ pomoc při adaptaci dítěte v náhradní rodině (s. 18).

Dětský sešit lze velmi dobře využít také při práci **s biologickými dětmi budoucích náhradních rodičů**, a sice s cílem seznámit je s tím, co rodinu čeká, rozhodne-li se přijmout dítě do NRP.

5.6 Komiks o pěstounské péči: DVA v PP

Dětský sešit je možné využít za účelem:

- ▶ seznámení dítěte umístěného mimo jeho rodinu s institutem pěstounské péče;
- ▶ zjištění vyjádření dítěte staršího 12 let k plánu pěstounské péče;
- ▶ přípravy dítěte staršího 12 let na přechod do konkrétní pěstounské rodiny.

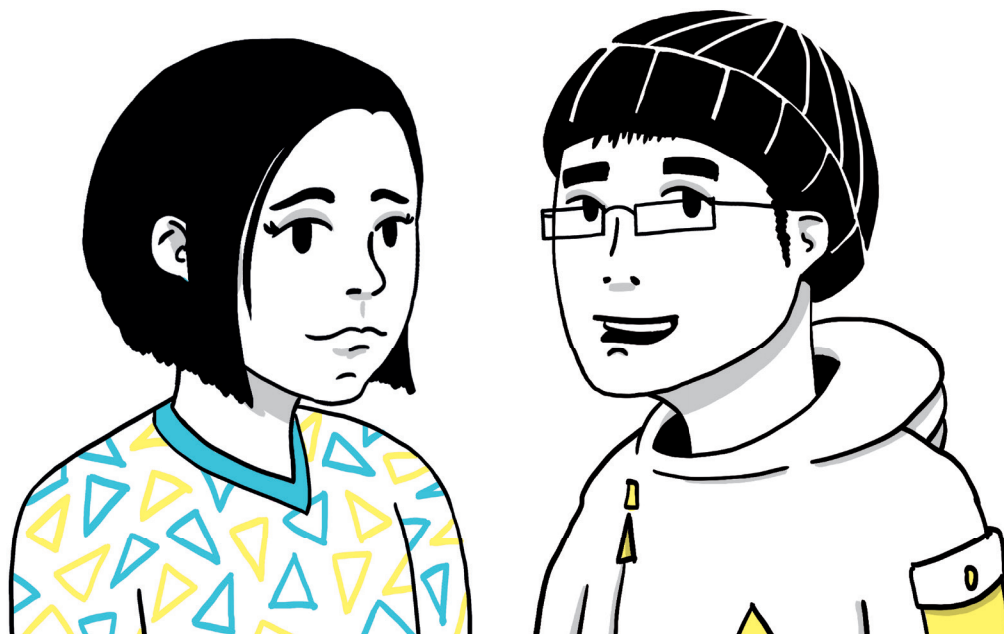
V sešitu se nabízejí příležitosti hovořit s dítětem o tématech:

- ▶ život v pěstounské péči;
- ▶ proces zprostředkování pěstounské péče;
- ▶ právo dítěte na vyjádření vlastního názoru;
- ▶ adaptace aneb možné těžkosti při utváření „nové“ rodiny.

I když proces vlastního zprostředkování pěstounské péče může být u starších dětí velmi dlouhý z důvodu nedostatku pěstounů, je třeba s dětmi na toto téma přiměřeně mluvit. Tzn. nic neslibovat, ale zároveň kategoricky šanci na nalezení náhradní rodiny nepopírat. Je vhodné si vypomocet slovem „nevím“.

Pokud dítě bude verbalizovat obavu ze změny prostředí s ohledem na svůj věk, je třeba být empatický, vyjádřit mu podporu a ujistit ho, že na situaci nebude sám.

Děti tohoto věku více než kdo jiný ocení otevřený a pravdivý přístup.

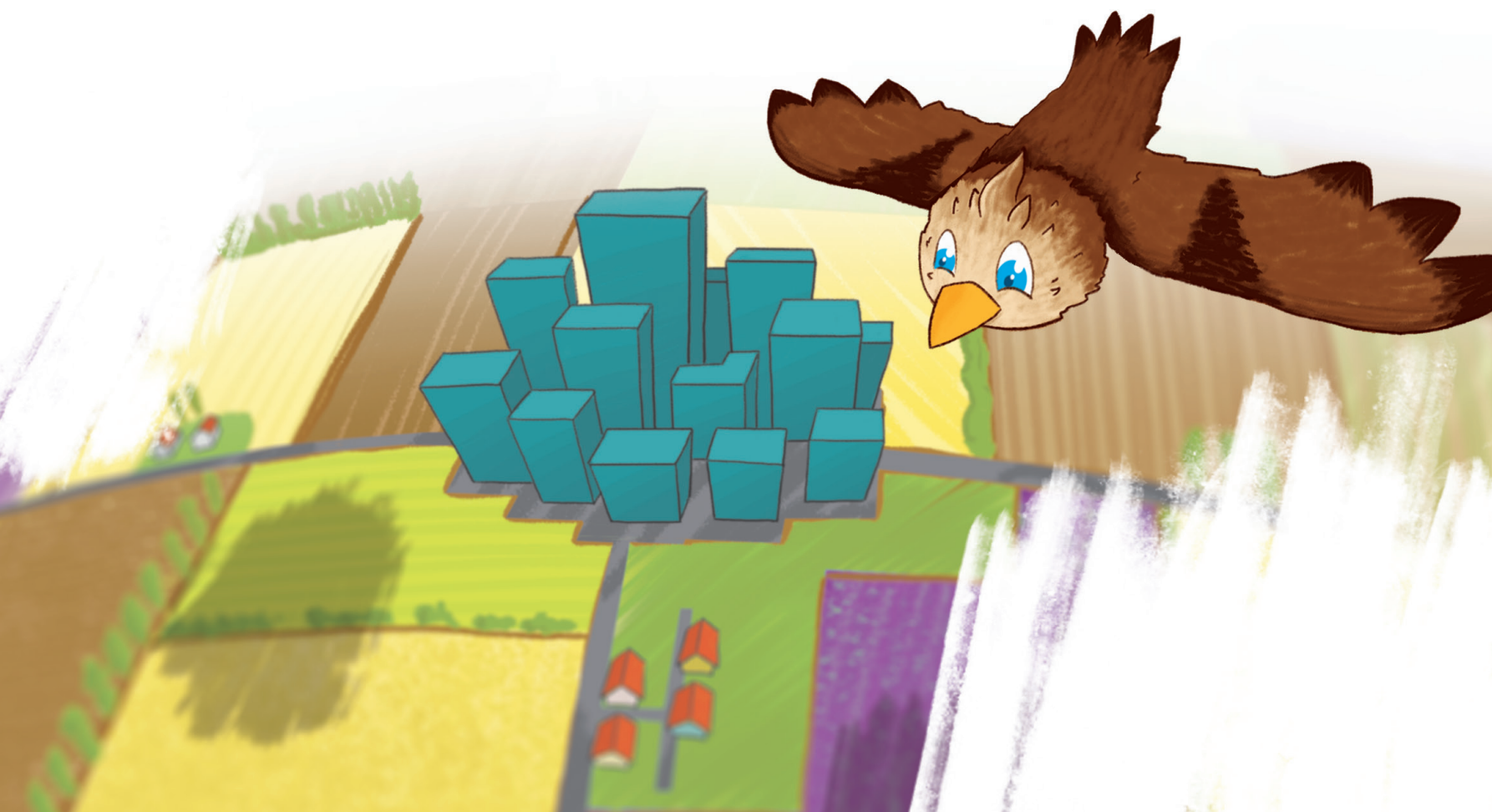
Závěrem

Práce s dítětem, jež se vlivem nelehkých životních okolností ocitá v SPOD, klade na nás, kteří s dětmi pracujeme, nemalé nároky. Uvědomujeme si, že nejen pro pracovníky systému SPOD, ale i pro další odborníky či samotné náhradní rodiče mohou být dotazy, které děti pokládají, nemalou výzvou.

Odpovědi, po nichž dítě svými otázkami pátrá, se vztahují k cestě sebeobjevování. Pochopení toho, co a z jakého důvodu se mu v minulosti přihodilo, umožňuje dítěti porozumět jeho životnímu příběhu a najít odpověď na otázku: „Kdo jsem?“

Cílem dětských sešitů je rovněž podpořit průvodce dítěte, tedy pomáhající profesionály, náhradní rodiče, učitele, při přiblížení tématu NRP dětem.

Doufáme, že dětské sešity vám poslouží jako nástroj, díky němuž se s dítětem můžete bezpečně vydat po cestě za jeho životní historií, a dětem samým budou zábavným průvodcem při jejich (sebe)objevování.

Seznam zkratek

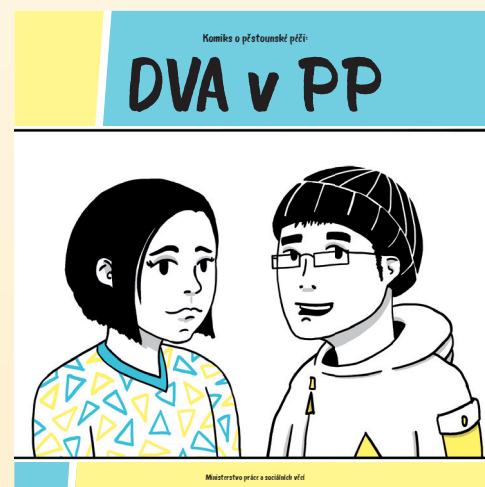
NRP	náhradní rodinná péče
PP	pěstounská péče
PPPD	pěstounská péče na přechodnou dobu
SPOD	sociálně-právní ochrana dětí

Použité zdroje

- ▶ Amalthea, 2013. Cesta k dítěti [online]. [Cit. 10. 3. 2019].
Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/01/cesta-k-diteti.pdf>.
- ▶ LUMOS, 2014. Stěhuji se [online]. [Cit. 8. 3. 2019].
Dostupné z: https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/DI_Book_1_CZECH_FINAL_Lowres_for_web_vKxUf5J.pdf?
- ▶ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání úmluvy o právech dítěte. In: Sbírka zákonů. 8. 4. 1991, částka 22.
- ▶ ŠAFRÁN dětem, 2016. Tranzitní péče o dítě [online]. [Cit. 8. 3. 2019].
Dostupné z: <http://www.safrandedem.cz/wp-content/uploads/metodika-tranzitni-pecce-o-dite.pdf>.
- ▶ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Jak vypadají dětské sešity a komiks?

Poznámky:

A series of horizontal dotted lines for taking notes.

Účelová neperiodická publikace

Jak pracovat s dětskými sešity při zjišťování názoru dítěte na náhradní rodinnou péči

Mgr. et Mgr. Bohuslava Janků, Mgr. Johana Mertová

Ilustrace a grafická úprava: Jan Líbal

Vyšlo v roce 2019,

Vydání první, 20 stran, 350 výtisků.

Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí,

Na Poříčnickém právu 1, 128 01 Praha 2

jako neprodejnou účelovou publikaci.

TISK CENTRUM s.r.o., Modřická 62, Moravany u Brna

ISBN 978-80-7421-173-7

Neprodejné

Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí
v roce 2019,
Na Poříčním právu 1, 128 01 Praha 2
jako neprodejnou účelovou publikaci.

ISBN 978-80-7421-173-7

© MPSV
www.pravonadetstvi.cz

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

PRÁVO NA DĚTSTVÍ